

A Brief Introduction to Modern Arabic Literature

Anmeldelse af David Tresilian: A Brief Introduction to Modern Arabic Literature

Hvor den politiske og økonomiske situation i Mellemøsten under de sidste årtier har tegnet en nedadgående kurve med flere konflikter og økonomisk stagnation, så har den arabiske skønlitteratur tværtimod vist en positiv udvikling; den er blevet så meget desto mere facetteret og nyskabende. Der findes mange grunde til at gøre opmærksom på den – ikke mindst fordi den handler om mennesker og følelser på et virkelighedsplan frem for om politiske og religiøse bevægelser og ideologiske grupperinger.

Det har taget tid for den arabiske litteratur at modnes. Så sent som i starten af 70'erne blev den domineret af et lille antal pionerer, ikoner for halvtreds års litterær udvikling.

Dér finder vi Taha Hussein, hvis beskrivelse af sin barndom i en egyptisk by og ungdomsårene som studerende ved al-Azharuniversitetet i begyndelsen af århundredet udfordrer konventionelle genredefinitioner ved at svæve mellem dannelsesroman og selvbiografi. Tawfiq al-Hakim, den første dramaforfatter, som iklædt basker og med kæppen i hånden, balancerede sin egyptiske arv med fransk kultur, tillært under studieårene i Paris i 1920'erne. Fra 50'erne bliver duoen til en trio, da den utrættelige fortæller om menneskelig adfærd i Kairos' middelalderkvarter og i mon-dæne urbane kredse, Naguib Mahfouz, kommer til.

Og så er der selvfølgelig socialrealismens og det politiske engagements repræsentanter Yousuf Idris og Abd al-Rahman al-Sharqawi fra slutningen af 50'erne og senere i 60'erne. I Libanon blomstrer emigrantlitteraturen allerede fra slutningen af 1800-tallet og i 60'erne fyldes den libanesiske litteratur af fransk eksistentialisme. Irak ses som den moderne arabiske poesis oprindelsesland, med poeter som Badr Shakir al-Sayyab, der var inspireret af T. S. Eliot, men samtidig også bærer af den gamle poetiske tradition.

I løbet af 70'erne påbegyndes en periode af eksistentialisme, nye teknikker og former afprøves, forfatterne skiller sig mere og mere ud fra hinanden, alene forenet i deres ønske om at bevæge sig i bevidsthedens grænseområder og i de historiske, virkelige og litterære tiders skæringspunkter.

I Egypten udvikler Sonallah Ibrahim en udstrakt realisme, som egner sig godt til samfundssatire, og Gamal al-Ghitany blander stilarter og tekstgenrer for at synliggøre ældre historiske begivenheder.

I Libanon udbryder borgerkrig, hvilket paradoksalt nok frembringer en lysende litteratur, som overskrider det menneskelige nederlag, og som skaber et nyt litterært rum. Palæstina synes at have særlig let ved at kunne frembringe forfattere, midt i landets nationale tragedie, og nederlaget 1967 virker som en opvågning, der smitter af på litteraturen.

Jabra Ibrahim Jabra og Fadwa Tuqan har begge skrevet mindeværdige selvbiografier fra Palæstina under mandatperioden. De palæstinensiske poeter høster international anerkendelse, om end storhedstiden for Mahmoud Darwish og Mourid Barghouti først kommer fra 80'erne og frem.

Egypteren og kopteren Edward al-Kharrat fra Alexandria bliver oftest udpeget som inspiratoren bag litteraturens fortsatte eksplosive udvikling under 80'erne og frem. Han kendetegnes af en ny følsomhed, en fremhævelse af det subjektive udtryk og en dimensionering af beskrivelsen, som har åbnet muligheder for ekspressionisme og fragmentering af narrativerne.

Typisk for de seneste årtier er ellers, at regionale litteraturgenrer opstår inden for hele den arabiske verden. Libanon og Palæstina har placeret sig i teten. Nordafrika har længe haft interessante forfattere, som skriver på fransk, og det er på tide, at de bliver inkluderet i studiet af moderne arabisk litteratur. Miljøet, som beskrevet i den frankofone Taher Ben Jellouns bøger, kan næppe være mere arabisk og muslimsk – et tværsnit gennem traditionel marokkansk kultur, og Assia Djebar er en omtalt repræsentant for litteratur om kvinders liv i Algeriet.

Nutildags har Nordafrika også forfattere, som skriver på arabisk. Marokkanske poeter hører til avantgarden på de arabiske poeters internet, og den algeriske forfatterinde Ahlam Mostaghanemis bøger fra 1990'erne om den algeriske revolution, og hvad der siden skete, er blevet store bestsellere i hele den arabiske verden. Et tredje område er den Arabiske halvø: overalt på denne bliver der produceret ny og livskraftig litteratur; i Golfen, i Oman, i Saudiarabien og i Yemen. Den feministiske litteratur udgør en særskilt genre med repræsentanter fra mange forskellige lande.

Til de tidligere værker inden for emnet kommer nu David Tresilians bog *A brief Introduction to Modern Arabic Literature*.

Bogen er tænkt som en introduktion og desuden en (meget) kort sådan, hvilket også fremgår af titlen.¹ Hovedvægten er lagt på litteraturen efter 1970, selv om baggrunden fra starten af 1900-tallet også præsenteres, og 50'erne og 60'erne bliver endda beskrevet ganske udførligt. Oplægget er traditionelt, hvilket indebærer, at egyptisk litteratur får uforholdsmæssigt meget opmærksomhed på bekostning af alle andre lande, og at perioden frem til 1970 får ret stor plads, hvorimod kun et fåtal af værker fra 2000-tallet er nået at komme med. Nye vinde fra slutningen af 90'erne og frem til nu kan således bare svagt fornemmes.

Ikke desto mindre fungerer Tresilians bog sandsynligvis fint som introduktion til en orientering i fremmed terræn; den udpeger landemærker, viser vejen og angiver jordens beskaffenhed. Den kan også bruges af den allerede kyndige til en hurtig rekapitulation og en klar perspektivering.

Bogen er læsbar og lækker i sin fremstilling, nøgtern og saglig med vægt på indholdsredegørelser af værkerne sammen med en karakterisering, som i sin korthed for det meste er rammende og informativ. Navne, stilarter og temaer bliver præsenteret med en god fornemmelse for relevans. Det simplificerede udvalg burde vække nysgerrighed og give lyst til mere. Somme tider opfatter man ekkoet af intensive diskussioner, af teksternes væsentlighed. Men bogen giver ikke rigtig nogen fornemmelse af teksternes smag og duft; den, der er interesseret, må selv læse værkerne i oversættelse.²

I det korte slutkapitel bliver hovedtrækkene i udviklingen og situationen lige nu opsummeret. Særlig relevant er Tresilians kommentar til relationen mellem forfattere og islamisme.

Tresilian konstaterer, at arabiske forfattere står i et modsætningsforhold til islamismen i den arabiske verden, en helt central konstatering som for øvrigt ikke behandles yderligere i bogen. Forfattere taler i princippet for demokrati, ytringsfrihed og liberale eller socialistiske ideer.

I 50'erne og 60'erne blev mange sat i fængsel, når de blev for ubehagelige for deres respektive regimer, særlig tit i Egypten. Nu trues forfatterne af islamistiske grupper. De udsættes regelmæssigt for pres og afskrækkelsestaktik, sommetider dødstrusler, og i netop Egypten har der været flere retssager mod værker og passager. I Libanon (ikke nævnt af Tresilian) står de intellektuelle, journalisterne og forfatterne på dødslisten, det vil sige, at de bliver orienteret om at, de vil blive udsat for et af de attentater, som regelmæssigt sker i Beirut, et forhold som præger deres liv – med hemmelige adresser og konstante flytninger som naturlig konsekvens.

Samtidig udgør forfatterne noget af en elite. Dannet læsning er ikke udbredt i den arabiske verden, og publiceringsforholdene er for det meste svære. Til trods for, at forfatterne alment står solidarisk med individet, for social udvikling og mod totalitære regimer, er det islamismen, der spredes og lagrer sig i befolkningen. Tresilian ser dystert på fremtidsudviklingen; det skabende ord synes at få mindre og mindre plads i det moderne arabiske samfund.

Endelig peger Tresilian på to romaner som forbilleder for en ny og måske fremtidig udvikling: *Solens port* af Elias Khoury og *Yaqoubians hus* af Alaa al-Aswany. *Solens port*, som behandler palæstinenserne historie fra 1948 og frem til 1990'erne, er en bred episk roman med modernistiske (og traditionelle mundtlige) fortællerteknikker. *Yaqoubians hus* er ligeledes en omfangsrig episk roman, der skildrer det nutidige egyptiske samfund med indslag af sex, homoseksualitet og korruption. Litterært er Khourys værk af høj kvalitet, imod hvilket al-Aswanys stereotype fremstilling står dårligt, men begge repræsenterer de en historisk bevidsthed og et valg af en episk narrativ form, som næppe fandtes i den arabiske verden før 1980'erne (med undtagelse af Mahfouz' trilogi). Tresilian simplificerer, for der findes flere andre episke værker, fra Abd al-Munif i 1980'erne til Khourys seneste roman *Som om hun sover* (beskrives andetsteds i dette nummer), men han kredser omkring et interessant forhold: udviklingen af den episke roman de seneste årtier i den arabiske verden er et lovende udtryk for den nye dynamik i arabisk litteratur.

David Tresilian: A Brief Introduction to Modern Arabic Literature. London: Saqi, 2008. 162 sider.

Noter

- 1 For de skandinaviske læsere findes der allerede et værk, som dækker omtrent samme tidsrum og område som Tresilians, nemlig *Modern arabisk prosa* (1996) af litteratsociologen og kulturjournalisten Marina Stagh. Staghs studie er lige som Tresilians lille i format, men fyldigt, indsigtfuldt og desuden meget velkrevet. Men idet Tresilians arbejde lige er udkommet, indeholder det en del nyere materiale og er under alle omstændigheder meningsfuldt i sig selv.
- 2 I Danmark er vi typisk henvist til oversættelser til andre europæiske sprog end dansk, en stor forhindring for forståelsen af det fremmede Mellemøsten. Det er kun det lille forlag Underskoven, som har brudt mønstret, idet de nu er begyndt at satse på oversættelser af højkvalitetslitteratur direkte til dansk. Sidste år blev tre titler udgivet (via engelsk og fransk) – i år er de første direkte oversættelser færdige (af Naguib Mahfouz og Mourid Barghouti) og flere er på vej.